

NIĞDE KÜLTÜRÜNÜN SESİ: NIĞDE TÜRKÜLERİ*

*Feyzan Göher VURAL***

*Timur VURAL****

ÖZET

Türküler, Türk toplumunun en önemli kültürel değerlerindedir. Binlerce yıldır Türk insanıyla birlikte oluşmuş ve olgunlaşmış olan türküler, Türk kültür yaşamına ait önemli değerleri içinde barındırmaktadır. Türk insanı, acısını, özlemine, sevincini, öfkesini türkülerle dile getirmiş, kendisini türkülerle ifade etmiştir. Türküler sadece bireysel duyguların değil, toplumsal olayların, sosyo-ekonomik şartların, kültürel değişimin, toplumsal yönelimlerin de birer ürünü olmuşlardır.

Türküler ritmik ve melodik yapı analizi, ses alanı tespiti gibi pek çok incelemeye konu olabileceği gibi, konuları, hikâyeleri açısından da geniş bir araştırma alanıdır. Türkülerde adı geçen motifler, gelişigüzel olmayan, bazı çağrışımları, özel anlamları bulunan öğelerdir. Motif ve semboller, ait oldukları bütün hakkında önemli ipuçları sunarlar. Bu anlamda söz konusu motiflerin ve sembollerin saptanması ve yorumlanması büyük önem arz eder.

İç Anadolu türküleri, Orta Asya bozkırlarında tınlayan kopuzların sadeliğini taşımaktadır. Bu türküler, Anadolu insanının sade ve temiz duygularını en güzel şekilde dile getiren kültür unsurlarıdır. Niğde yöresine ait türküler de birbirinden güzel örnekleriyle, müzikal ve sosyolojik araştırmalara konu olacak değerli ürünlerdir. Bu eserlerdeki Türk kültürüne ait önemli motif ve sembollerin sergilenmesi bu araştırmaya ayrı bir önem katmaktadır.

Betimsel karakter taşıyan bu araştırma, TRT repertuarı ve türkü albümlerinden 155 Niğde türküsü üzerinde yapılmıştır. Çalışmada öncelikle Niğde yöresine ait bu türkülerin konuları sınıflandırılmış, türkülerin içerdiği motifler ve semboller belirlenmiş, Niğde kültürünün türkülere yansısı işlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Niğde Kültürü, Türkü, Niğde Türküleri, Müzikoloji

* Bu çalışma 3-6 Mayıs 2012 tarihinde düzenlenen, “1. Uluslararası Niğde Dil, Kültür ve Tarih Sempozyumu”nda sunulan, aynı isimli yayınlanmamış bildirinin genişletilmesi ile oluşturulmuştur.

** Doç. Dr. N.E. Üniversitesi, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, El-mek: feyzan_goher@yahoo.com

*** Öğretim Görevlisi Dr. N.E. Üniversitesi, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, El-mek: trvural@yahoo.com

THE VOICE OF NIGDE CULTURE: NIGDE FOLK SONGS

ABSTRACT

Turkish Folk Songs (Türkü) one of the most important cultural values of Turkish society. Turkish Folk Songs have formed and matured together with Turkish people for thousands of years and they contain important values of Turkish cultural life. The Turkish People has expressed it's feelings with the Folk Songs. Not only individual feelings but also social events, socio-economic conditions, cultural changing, social orientations have been factors for occurrence of Folk Songs.

Turkish Folk Songs may be subject to many investigations as rhythmic and melodic structure, tessitura (voice area) and their subjects. Motifs and symbols include Turkish Folk Songs, not random; have some associations and special meanings. Motifs and symbols provide important clues for the whole which they belong. In this sense, the detection and interpretation of these motifs and symbols is very important.

Central Anatolian Folk Songs like pure kopuz timbres, which an instrument of Central Asia Steps. This Folk Songs show that Anatolian people's pure feelings. The Niğde region Folk Songs, which fine examples of each other, are valuable products for musical and social researches.

In this research which has descriptive character, it has been determined that Niğde Folk Songs' topics and motifs and symbols. The Folk Songs used in this study compiled from TRT (Turkish Radio and Television Institution) repertoire and Turkish Folk Songs Albums. The study was carried out on 155 Niğde Folk Songs.

Key Words: Culture, Niğde Culture, Folk Songs, Türkü, Niğde Folk Songs, Musicology.

Giriş

Müzik eserleri, sadece bir ses sistemine değil, etnolojik bir yapıya bağlı sosyal davranışlara dayanır. Müzik ürünlerinin çoğu, bir toplumun kimliğini oluşturan kültürün, simgeler ve davranış biçimleriyle dışa vurumudur (Kaplan, 2005:61). Müzik türleri içinde halkla en çok içiçe olanı şüphesiz halk müziğidir. Türk toplumu için de türküler, halkın yaşayışının dışavurumudur.

Türkülerin büyüleyici ve insanı saran kuvvetinden söz eden Ahmet Hamdi Tanpınar, "Anadolu'nun romanını yazmak isteyenler, ona mutlaka türküler yoluyla gitmelidir" demiştir (Özbek, 1998: xi). Türküler, Anadolu'daki Türk dili kadar kendine özgü ve köklü bir yapıya sahiptir (Gazimihal, 2006:125).

Sözlü folklor ezgilerinin her çeşidi için kullanılan türkü, Türk kelimesinden türeyen bir sözcüktür. Türkü kısaca Türk halkının ortaklaşa yarattığı sözlü ve ezgili ürünlerdir (Özbek,1981:63). Türkülerde Türk halkının her türlü duygu, düşünce, eğilim ve yaşantılarını görmek mümkündür. Çekilen hasretler, acılar, öfkeler, sevinç ve mutluluklar türkülerin sade, aynı zamanda da derin sözleriyle, halk müziğimizin samimi motifleriyle süslenerek asırlardır yaşamaktadır.

Turkish Studies

Anadolu insanı yüzlerce yıllık tarihinde türküyle düşünüp türküyle söyleşmeyi bir gelenek haline getirmiştir. Anadolu insanını anlamak için türküleri anlamak büyük önem taşır (Bayrak,1996:17). Anadolu'ya ait her şey türkülere yansımıştır.

Türküler her ne kadar içerdikleri beşeri temalarla bütün insanların duygularını yansıtırsalar da, pek çok özellikleri bakımından mahalli ve millidirler. Kökleri, oluştukları toplumun içindedir (Gökçe,1982:13). Dolayısıyla her bölgenin kültürel, coğrafi, tarihsel özellikleri, o bölgeye ait türkülerin ortak bir dili olmasına neden olmuştur. Bu durum İç Anadolu türküleri için de geçerlidir. Bu bölgeye ait türkülerdeki benzerlik, gerek konularında gerekse müzikal özelliklerinde görülür. Bilhassa Niğde, Nevşehir ve Aksaray türkülerinde bu ortaklık daha yoğun şekilde sezilir. Aksaray ve Nevşehir illerinin geçmişte Niğde'ye bağlı olmasından ötürü, buralara ait türkülerin de kimi kaynaklarda Niğde türküsü olarak geçtiği görülmektedir. Ayrıca Niğde, Aksaray ve Nevşehir türkülerinin her üç ilde de sıklıkla söylenegeldiği bilinmektedir.

Atılğan (2002) "Geçmişten Günümüze Niğde Halk Türküleri" adlı eserinde, Niğde, Aksaray ve Nevşehir türkülerinin içiçeliğinin Sarısözen tarafından da dikkate alındığını belirtmiştir. Muzaffer Sarısözen 1941 yılında gerçekleştirdiği derleme gezisinde, bu yöre türkülerini, Niğde'yi merkez tutarak fişlemiştir.

Niğde'ye komşu olan diğer iller Kayseri ve Konya'ya ait türküler ise, Niğde türkülerinden kısmen farklılık gösterir. Konya ve Kayseri'nin bazı türkülerinde uygulanan özel tavır, Niğde'ye girmemiştir (Atılğan,2002:3). Bu çalışmada ele alınan Niğde yöresine ait türküler, yukarıda verilen bilgiler ışığında, Niğde, Aksaray ve Nevşehir'de okunan eserlerdir.

Türkülerde Yer Alan "Motif" ve "Sembol" Kavramları

Motif ve semboller, ait oldukları bütün hakkında önemli ipuçları sunarlar. Türküler için de durum böyledir. Türkülerde yer alan motif ve sembollerin saptanarak yorumlanması, bölgenin kültürel değerleri hakkında önem arz eder.

"Motif" kavramı hakkında çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. C.Keskiner'in "Turkish Motifs" adlı eserinde motif; "*Çoğunlukla kültür ve sanat alanlarında toplumun gelenek, görenek, üslup, anlayış ve inançlarının ifadesi*" (Keskiner, 1995: 8) şeklinde tanımlanmıştır. Toplumsal değerlerin bu ifadesi, motiflerin taşıdığı sembolik değerlerle sağlanmaktadır. Veselovski bu noktada motifin "imgelerle yüklü, temel bir taslak biçiminde olmasıyla kendini belli ettiğini" (Propp, 2008: 17) söyler. Bir başka ifade ile, ele alınan ögenin motif olabilmesi için sadece metinlerde tekrar edilen bir öge olması yetmez; aynı zamanda içinde doğduğu toplumun kültürel ve sosyal değerlerini de barındırması lazımdır. Sembol ise, bir gayeyi, bir görüşü ifade eden ve ortak anlamı olan şekil ya da kelimelerdir.

Türküler ritmik ve melodik yapı analizi, ses alanı tespiti gibi pek çok incelemeye konu olabileceği gibi, konuları, hikâyeleri açısından da geniş bir araştırma alanıdır. Türkülerde adı geçen motifler, gelişigüzel olmayan, bazı çağrışımları, özel anlamları bulunan öğelerdir. Bu anlamda söz konusu motiflerin saptanması ve incelenmesi büyük önem arz eder (Vural Göher, 2011: 388). Türkülerde yer alan motiflerin incelemesi adına, Pertev Naili Borotav ve Ahmet Şükrü Esen'in araştırmaları, Ali Osman Öztürk'ün çalışmaları, Ursula Reinhard'ın "Vor Seinen Hausern Eine Welde" adlı eseri örnek teşkil edebilecek araştırmalardır.

Geniş örnekleme sahip olan çalışmaların genel görünüm hakkında verdikleri bilgiler bir yana, özellikle belli bir bölgeye odaklanarak, o bölgedeki türkülerin incelemesini yapan çalışmalar da detaylı verilere ulaşılmasını bakımından çok önemlidir.

Literatür taramasına dayalı betimsel bir karakter taşıyan bu çalışmada, Niğde yöresine ait türküler, genel konu başlıkları ve içerdiği motifler ve semboller açısından irdelenmiş, bulunan bu

Turkish Studies

öğelerle ilgili tespitler yapılmıştır. Çalışmanın evrenini Niğde yöresine ait tüm türküler; örneklemini ise çeşitli kaynaklardan ulaşılabilen 155 Niğde yöresine ait türkü oluşturmaktadır. Motifler ve diğer öğeler belirlenirken, her türkü de, sadece bir kez aynı ögenin sayılmasına dikkat edilmiştir. Yani bir türküde birden fazla geçen motif ve sembol, bir kez sayılmıştır. Böylece tek bir türküde defalarca söylenen motifin, genel görünümü etkilememesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Türküler ritmik ve melodik yapı analizi, ses alanı tespiti gibi pek çok incelemeye konu olabileceği gibi, konuları, hikâyeleri açısından da geniş bir araştırma alanıdır (Vural Göher, 2010:176). Ancak türkülerini konularına göre kümelemek kolay değildir. Bu zorluk sadece her türkünün dörtlüğünün bazen ayrı bir konu içermesinden ileri gelmez, aynı zamanda büyük ve dinamik bir türkü külliyyatını durağan ve değişmez bir kümeleme içine sokma güçlüğünden de ileri gelir (Başgöz,2008:33). Türkü bir dörtlüğünde aşktan söz ederken, bir başka dörtlüğünde tamamen başka bir konuya geçiş yapabilir. Bu gibi zorluklardan ötürü, türkülerin konuları itibariyle, kesin bir şekilde sınıflandırılması mümkün gözükmemektedir. Ancak yine de fikir vermesi açısından genel bir gruplama yapılabilir (Vural Göher,2011:402). Tablo 1.'de Niğde türkülerinin genel olarak hangi konularda yazıldığı görülmektedir.

Tablo 1. Niğde Türkülerinin Konuları

Türkülerin konuları	f	Türkülerin konuları	f
Mani karakterli	78	Çatışma, vuruşma	4
Aşk	19	Ağıt, ölüm	4
Ayrılık	14	Askerlik	3
Dert ve acı	10	Bir olayı anlatan	3
Kahramanlık, savaş	6	Dini	1
Sitem	6	Beddua	1
Hapishane	5	Av	1
Toplam			155

Tablo 1. incelendiğinde 78 türkünün mani karakterli olduğu görülmektedir. Bu türkülerin sözleri tam bir konu bütünlüğü göstermez ve çoğunlukla kafiye amaçlı yazılmıştır. Mani karakterli türküler Niğde yöresi türkülerinin %50,3'ünü oluşturmaktadır. Aşağıda “İki Bülbül Hiçbir Dala Konar mı?” adlı türküden iki kısım görülmektedir:

İki bülbül hiçbir dala konar mı

Bülbülün konduğu dallar yanar mı

.....

Sarı çiçek mor menevşe zamanı

Şimdi geldi sevişmenin zamanı

Mani tarzındaki türkülerin büyük çoğunluğu hareketli türkülerdir. Niğde yöresinde ağır havaya sahip türkülerin bile serbest, ölçüsüz bölümlerine, hareketli ezgiler eklendiği görülmektedir.

Niğde türkülerinde ikinci sıklıkta kullanılan konu aşk ve sevgidir. % 12,3'lük bir orana sahip bu türkülerini, konusu ayrılık olanlar (% 9,1) izlemektedir. Kahramanlık konulu türküler %3,8 ; sitem konulular da %3,8'lik kullanıma sahiptir. Sitem konulu türküler kadere ya da sevilen kişiye yapılan serzenişleri içermektedir. Hapishanedekilerin dilinden seslenen türküler ise % 3,3'lük bir orana sahiptir. Bu türkülerde dışarıdaki dünyaya, özgürlüğe ve sevilen kişiye olan özlem dile gelmektedir. Çatışma ve vuruşma olaylarını konu edenler % 2,6 olarak görülmektedir. Bu türkülerin konuları kahramanlık konulu türkülerden farklıdır. Kimisi kişisel nedenlerle, kimisi ise

çete çatışmalarını anlatmaktadır. Kahramanlık türküleri ise genellikle savaşlara, özellikle Yemen savaşına Niğde yöresinden katılan askerleri konu almaktadır. %1,9 orana sahip olan askerlik konulular ise, bir savaşta olmaksızın, silaya ve sevgiliye duyulan özlemi anlatan türkülerdir. Bu nedenlerle diğerlerinde ayrı sınıflandırılmışlardır.

Farklı bir karakter taşıdıkları için diğer gruplar içine yazamadığımız bir başka sınıf ise, belli bir olayı anlatan türkülerdir. Bunlarda birisi mizahi yönü ağır basan “İki Evli”dir. Burada aynı anda iki hanımla evli olan bir adamın, kadınların isteklerinden usanmışlığı anlatılır:

Birine aldım edik

Yandım Allah iki avradın elinden

Birine de alalım dedik

Hele de şu güççüğünün dilinden

İki evlendik ne halt ettik

Başım alıp gideyim mi evimden

Bu sınıfa dahil edilebilecek bir diğer türkü ise zamane kızlarının başına buyrukluğundan söz etmektedir. Niğde türküleri içinde birer kez (%0,6) kullanılan konular ise şöyledir: Dini, beddua ve av konulu türküler. Dini konulu türkü, Niğde Kömürcüler Köyü’nde, Süleyman Kalemkaş’tan, Halil Atılğan tarafından derlenmiş olan “On İki İmamların Başı Ya Ali” adlı Alevi türküsüdür.

Türkülerde geçen motifler, gelişigüzel olmayan, bazı çağrışımları, özel anlamları bulunan öğelerdir. Bu anlamda söz konusu motiflerin saptanması ve incelenmesi büyük önem arz eder (Vural Göher, 2010:176). Çalışmanın bu kısmında Niğde türkülerindeki belli başlı motifler incelenmiştir. Tablo 2.’de Niğde türkülerinde en çok kullanılan ağaç adları görülmektedir:

Tablo 2. Niğde Türkülerinde Ağaç Adları

Ağaç adı	f	Ağaç adı	f
Asma	4	Ardıç	1
Çınar	3	Ceviz	1
Dut	2	Fındık	1
Söğüt	2	Kavak	1
Selvi	2	İğde	1

Tablo 2. incelendiğinde Niğde türkülerinde 4 kez “asma ağacı” kelimelerinin geçtiği tespit edilmiştir. 2010 yılında, evreni, tüm Türkiye türküleri olan “Türkülerde Motifler” başlıklı çalışmamızda asma, 6. sırada yer alırken, Niğde türkülerinde asma, ilk sıradadır. Bu durumun nedeni, Niğde ve civarında üzüm bağlarının sık olmasıyla açıklanabilir. Niğde türkülerinde adı üç kez geçen ve ikinci sırada kullanım oranına sahip olan ağaç ise “çınar”dır. Çınar, eski zamanlardan günümüze Türklerde sağlamlığı, devleti, iyiliği, uzun bir hayatı simgeleyen, ulu ağaç, gaba ağaç gibi kutsal nitelikli vasıflandırmalara layık görülen bir ağaçtır (Ergun,2004:229-231).

Niğde türkülerinde 2 kez kullanılan dut, Niğde bağlarında sıkça görülür. Bu ağaç, Türk mitolojisinde evin saadeti, mutluluğu ve bereketinin sembolü olarak yer alır. Söğüt de Niğde türkülerinde 2 kez adı geçen bir ağaçtır. Bu ağaç Türk destan ve hikâyelerinde, yiğitlerin gölgesinde oturdukları, çadır diktikleri kutlu ağaçlardan olarak kabul edilir. Türk mitolojisinde daima yeşil kalmasıyla ebediyetin sembolü olarak anılan, aynı zamanda uzun boyun simgesi de olan selvi ağacı, Niğde türkülerinde 2 kez yer almıştır (Ergun,2004:234-238-240). Araştırılan 155 türkü içinde, ardıç, ceviz, fındık, kavak ve iğde ağaçlarının adları ise birer kez tespit edilmiştir. Tablo 3.’te Niğde türkülerinde yer alan meyve ve sebzeler görülmektedir.

Turkish Studies

Tablo 3. Niğde Türkülerinde Meyve ve Sebze Adları

Meyve / Sebze adı	f	Meyve / Sebze adı	f
Kiraz	3	Ayva	1
Elma	2	Biber	1
Nar	2	Ceviz	1
Şeftali	2	Hurma	1
Üzüm	2	Kabak	1
Armut	1	Pancar	1

Tablo 3'te yer alan adlar, meyve ağacı olarak değil, meyvenin kendisi olarak kullanılmıştır. Bu nedenle ceviz ağacı Tablo 2.'de yer alırken, ceviz meyvesi Tablo 3.te yer almıştır. Aynı durum diğerleri için de geçerlidir. Tablo 3.'te görüldüğü üzere, Niğde türkülerinde en fazla kiraz meyvesinin adı kullanılmıştır. Kiraz bölgede, özellikle Niğde'nin Çiftelhan ilçesinde çok bulunan bir meyvedir. Ancak Niğde denildiğinde akla ilk gelen meyve olan elmanın, sadece iki kez türkülerde yer alması dikkat çekicidir. Şeftali ve Nar meyvelerinin adları da iki kez kullanılmıştır. Bu iki meyvenin birer kullanımları benzetme niteliğindedir. Birer kez adları geçen diğer meyve ve sebzeler içinde kabak, benzetme amacıyla, diğerleri asıl anlamlarıyla kullanılmışlardır. Tablo 4.'te Niğde türkülerinde adı geçen ekin ve çeşitli yiyecek adları görülmektedir.

Tablo 4. Niğde Türkülerinde Ekin ve Yiyecek Adları

Ekin / Yiyecek	f	Ekin /Yiyecek	f
Bal	7	Bulgur	1
Şeker	7	Dürüm	1
Ekin	4	Pekmez	1

Tablo 4 incelendiğinde “bal” ve “şeker” kelimelerinin yedişer kere kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanımlarda, bal kelimesinin beş kere, şeker kelimesinin ise dört kere benzetme amaçlı olduğu belirlenmiştir. Niğde yöresinde tarımın önemi düşünüldüğünde “ekin” kelimesinin kullanımı beklenen bir durumdur. Ancak yine de arpa, buğday gibi kelimelerin türkülerde bulunmaması dikkat çekicidir. Türkülerde birer kez kullanılan bulgur, dürüm ve pekmez de yörede çok sevilen ürünlerdir. Bazlamalarla yapılan “dürüm”lerin ve bölgede sık yetiştirilen üzümünden elde edilen “pekmez”in türkülerde kullanılması da beklenen bir durumdur.

Tablo 5.'te Niğde türkülerine yer alan çiçek isimleri görülmektedir.

Tablo 5. Niğde Türkülerinde Çiçek Adları

Çiçek adı	f	Çiçek adı	f
Gül	24	Sümbül	2
Çiçek	5	Lale	1
Menekşe	3	Nergis	1
Karanfil	2	Elvan Çiçeği	1

Tablo 5.'te belirtildiği üzere, Niğde türkülerinde büyük bir çoğunlukla en sık kullanılan çiçek ismi “gül” olmuştur. Bu sonuç, 2010 yılında tüm Türkiye türkülerini içeren “Türkülerde Motifler” adlı çalışmamızla da uyum içindedir. Söz konusu çalışmada da çiçek adları içinde gülün %76,9'luk bir kullanımı olduğu belirlenmiştir. Gül kimi zaman kendi anlamında, kimi zaman sevgilinin yanağına benzetilerek, kimi zamansa divan edebiyatına da yansıdığı şekilde bülbül ile birlikte kullanılmıştır. Öztürk'ün (1998) “Türk Halk Türkülerinde söz kalıpları, Eğretileme ve Simgeler” başlıklı eserinde de, “gül”ün Borotov'un şiirlik motifler dizininde yer aldığı

belirtilmiştir. Niğde türkülerinde ayrıca, “çiçek” kelimesinin beş kez, menekşe (menevşe) nin üç, karanfil ve sümbülün iki, lale ve nergisin de birer kez kullanıldığı tespit edilmiştir. Yine bir kez kullanılan elvan çiçeği ise, “türlü renklerde olan” anlamına gelmektedir (Büyük Türkçe Sözlük).

Tablo 6.’da Niğde türkülerinde yer alan renkler görülmektedir.

Tablo 6. Niğde Türkülerinde Renk Adları

Renk adı	f	Renk adı	f
Kara / siyah	22	Mor	5
Beyaz / ak	8	Kırmızı / al	4
Sarı	9	Pembe	1
Yeşil	7		

İncelenen Niğde türkülerinde en fazla “kara / siyah” renginin kullanıldığı görülmektedir. Bunların büyük kısmı “kara”dır. Kara kelimesi bu türkülerde, kuş, tavuk, kavak, kaş, göz, koyun, dut kelimelerini nitelemiş; bağır, toprak ve yazı kelimeleriyle birlikte mecazi anlamda kullanılmış; ayrıca esmer insan manasında da yer almıştır. Kara, Türk destan ve halk edebiyatında da sıkça kullanılan bir sıfattır. Türklerin siyahı, kuzeyin ve toprağın simgesi olarak, (Ögel,1984:444) ayrıca şiddet ve güç simgesi olarak kullandıkları da bilinmektedir (Çoruhlu, 2002:183). Niğde türkülerinde de benzer anlamlara rastlanmıştır. Niğde türkülerine “beyaz / ak” rengi ise, kıyafet, gerdan, el ve çadır anlamlarında kullanılmıştır. Beyazın, beyaz bir tene sahip olmanın güzellik belirtisi olarak kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca eski Türk yaşamında büyük öneme sahip olan çadır kelimesini nitelerken de beyaz sıfatı kullanılmıştır.

Niğde türkülerinde dokuz kez yer alan “sarı” rengi sevgilinin saçı, çiçek, yıldız, turna ve bağ kelimelerini nitelemek için kullanılmıştır. Türk mitolojisinde yeniden doğuşu, gençliği, umudu, cenneti simgeleyen “yeşil” renk (Çoruhlu,2002:912) Niğde türkülerinde yedi kez yer almıştır. Bu türkülerde yeşil, yaprak, ot, yazma, turna ve bağ kelimelerini nitelemiştir. Gerek sarı renkle gerek yeşil renkle, sonbahar ve ilkbahardaki Niğde bağları tasvir edilmiştir. Niğde’nin ünlü bağlarının türkülere yansıması, çalışmanın “Dış mekan ve coğrafi şekiller” kısmında detaylı şekilde ele alınmıştır.

Türkülerde menekşe, sinek ve kıyafet kelimelerini niteleyen “mor” renginin beş kez, fes, yanak, yastık kelimelerini niteleyen “kırmızı / al” renginin dört kez, gülü niteleyen “pembe” renginin bir kez kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 7’de Niğde türkülerinde yer alan hayvan isimleri görülmektedir.

Tablo 7. Niğde Türkülerinde Hayvan Adları

Hayvan adı	f	Hayvan adı	f
At	11	Tazı	2
Aslan	10	Balık	1
Kuzu	10	Bit	1
Bülbül	8	Buzağı	1
Koyun	7	Dana / Tana	1
Kuş	7	Dudu kuşu	1
Keklik	6	Eşek	1
Deve	5	Horoz	1
Turna / Durna	5	İnek	1

Turkish Studies

Yılan	4	Karınca	1
Ceylan	3	Kuzgun	1
Kaz	3	Leylek	1
Suna	3	Ördek	1
Tavuk	3	Samur	1
Camız	2	Sinek	1
Güvercin	2	Tavşan	1
Koç	2	Tilki	1
Şahin	2		

Tablo 7.'de görüldüğü üzere Niğde türkülerinde en fazla kullanılan hayvan motifi “at”tır. At, İslamiyet’ten önceki Orta Asya dönemlerinden günümüze Türklerin en değer verdiği hayvanlardan birisi, ulaşım aracı hatta arkadaşı olmuştur; dolayısıyla Türk mitolojisinde de önemli bir simge olarak yer almıştır.

At, Türklerle ilgili pek çok destan, efsane ve hikâyede at, sahibinin yakın arkadaşı, zafer ortağı ve en değerli varlığı sayılmıştır. (Çoruhlu,2002:182). Bu durumun Niğde türkülerine de yansıdığı görülmektedir. Niğde türkülerinde attan sonra aslanın sık kullanıldığı görülmektedir. Güç ve kuvvetin simgesi olan aslan, türkülerde benzetme amaçlı olarak kullanılmıştır. Tabloda görülen hayvan adları, genellikle ilk anlamlarıyla kullanılırken, aslanın dışında koç ve balık da benzetme amacıyla yer almışlardır. Ayrıca samur ismi de, samur kürkünden söz edilirken kullanılmıştır.

Niğde yöresinde yer alan küçükbaş hayvancılığın türkülerde yansıdığı, kuzunun on kez, koyunun yedi kez kullanıldığı; küçükbaş hayvancılığa göre nispeten daha az olan büyükbaş hayvancılığa ait hayvanların ise daha az kullanıldığı görülmektedir. Türk halk edebiyatının en gözde kuşu olan ve genellikle gül ile birlikte anılan bülbül de Niğde türkülerinde sekiz kez yer almıştır. Tablo 8.'de Niğde türkülerinde yer alan su motifleri görülmektedir.

Tablo 8. Niğde Türkülerinde Su Motifi

Su motifi	F	Su motifi	f
Su	21	Pınar	3
Çay	5	Sel	3
Çeşme	3	Dere	2

Niğde türkülerinde 21 kez “su” kelimesinin geçtiği görülmektedir. Niğde kültüründe önemli bir yeri olan bağlar arasında akan çayların, derelerin ve pınar ile çeşmelerin Niğde türkülerine yansıdığı görülmektedir. Ayrıca sel kelimesi de üç kez türkülerde kullanılmıştır. Niğde türkülerinde deniz kelimesinin geçmemesi, yörenin coğrafi konumu ile ilişkilendirilebilir. Tablo 9.'da Niğde türkülerinde yer alan dış mekân, dış mekâna ait çeşitli unsurlar ve coğrafi şekiller görülmektedir.

Tablo 9. Niğde Türkülerinde Dış Mekan Adları ve Coğrafi Şekiller

Mekan ve Şekiller	f	Mekan ve Şekiller	f
Dağ	17	Ot	7
Bağ	12	Bostan	4
Bahçe	7	Ova	1
Çayır çimen	7	Tarla	1

Dış mekan ve dış mekâna ait çeşitli öğeler ile coğrafi şekillerin yer aldığı Tablo 9. incelendiğinde Niğde türkülerinde en fazla “dağ” motifinin kullanıldığı görülmektedir. Yüceliği ve ululuğu ile türkülerde yer alan dağlar, kimi zamansa ayrılıklarda sevgiliyle araya giren engel olarak

Turkish Studies

karşımıza çıkmaktadır. Toroslar'la çevrili Niğde'nin coğrafi durumu göz önüne alındığında, dağ kelimesinin sık kullanılması şaşırtıcı değildir. Dağ motifini, Niğde türkülerinden beklendiği şekilde “bağ” izlemektedir. Geçmişten günümüze Niğde bağları, bağlarda yapılan eğlenceler, Niğde bağlarının güzelliği bilinmekte ve dilden dile dolaşmaktadır. Bu durum Niğde türkülerine de yansımıştır. Daha sonrasında ise yine bağ ile özdeşleştirebileceğimiz çayır çime, bahçe ve ot kelimelerinin kullanıldığı ve bölge özelliği uygun olarak bostan ve tarla kelimelerinin de türkülerde yer aldığı görülmektedir. Tablo 10.'da türkülerde yer alan çalgılar ve müziğe ait diğer unsurlar görülmektedir.

Tablo 10. Niğde Türkülerinde Çalgılar ve Müziğe Ait Diğer Unsurlar

Müzik unsurları	f	Müzik unsurları	f
Saz / bağlama	6	Çalgı	1
Zil	3	Türkü	1
Ağıt	1		

Orta Anadolu türkülerine eşlik eden başlıca çalgı bağlamadır. Bağlamanın halk arasında yaygın kullanılan adı ise sazdır. Binlerce yıldır türkülerin yol arkadaşı olan bağlama, Niğde türkülerinde de en sık kullanılan çalgı olmuştur. Çalışmada incelenen türkülerde dört kez saz, iki kez bağlama adlarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunu parmaklara takılarak çalınan zil takip etmektedir. Ağıt, çalgı ve türkü adları ise birer kez kullanılmıştır.

Niğde türkülerinde ayrıca iki kez halay / alay kelimeleri, iki kez de zille kız oynatma ifadesi yer almaktadır. Niğde türkülerini derleme çalışmaları yapan Atılgan (2002), Bor'da kadınların leğençe çalarak oyun havaları söylediklerini belirtmiştir. Tablo 11.'de Niğde türkülerinde yer alan yapı malzemeleri görülmektedir.

Tablo 11. Niğde Türkülerinde Yapı Malzemeleri

Yapı Malzemesi	f
Kerpiç	2
Kireç	1
Mermer	1

Görüldüğü üzere Niğde türkülerinde iki kez “kerpiç” kelimesi kullanılmıştır. Bu kelime duvarı nitelemek amacıyla, kerpiç duvar şeklinde türkülerde yer almıştır. Eski Niğde evlerinde kerpiç duvarın sık kullanıldığı bilinmektedir. Yine duvarı niteleyen “kireç” kelimesi bir kez kullanılmıştır. Mermer ise zemin malzemesi olarak zikredilmiştir.

Türküler insan yaşamına ait tüm olguların yansıdığı kültür ürünleridir. Dini yaşam ve inanışlar da türkülerde yer alır. Tablo 12.'de Niğde türkülerindeki dini öğeler, kişiler ve kelimeler görülmektedir.

Tablo 12. Niğde Türkülerinde Dini Öğeler, Kişi ve Kelimeler

Dini öğe, kişi	f	Dini öğe, kişi	f
Mevla	11	Hz. Muhammed	1
Allah	9	Hz. Hüseyin	1
Maşallah	3	Bektaşî Veli	1
Ahret	2	İslam	1
Hz. Ali	2	Kible	1

Turkish Studies

Tablo 12.'de görüldüğü üzere Niğde Türkülerinde en fazla Mevla kelimesi kullanılmıştır. Onu takiben sırasıyla Allah, Maşallah, Ahiret, Hz. Ali, Hz. Muhammed, Hz. Hüseyin, Bektaşî Veli, İslam ve Kible kelimeleri yer almaktadır. Allah, hem neşeli türkülerde sevinç nidasıyla birlikte, hem acılı türkülerde yakarış içinde kullanılmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde ise, Niğde türkülerindeki özel isimler incelenmiştir. Tablo 13.'te Niğde türkülerinde yer alan insan isimleri görülmektedir.

Tablo 13. Niğde Türkülerinde İnsan İsimleri

Erkek ismi	f	Kadın ismi	f
Ali	4	Ayşe / Anşa	3
Osman	3	Emine	3
Fikret	2	Fadime	3
Hasan	1	Aziziye	2
Hamit	1	Despina	2
Hüseyin	1	Halime	2
Kazım	1	Döndü	1
Muhammed	1	Gülfidan	1
Murtaza	1	Halime	1
Saffet	1	Havva	1
Süleyman	1	Naciye	1
Şerif	1	Zarife	1

Tablo 13 incelendiğinde 12 erkek ve 12 kadın isminin Niğde türkülerinde yer aldığı görülmektedir. Erkek isimlerinden en sık kullanılanı olan Ali'nin iki kez Hz. Ali kastedilerek söylendiği belirlenmiştir. Yine birer kez kullanılan Muhammed ve Hüseyin adları da, Hz. Muhammed ve Hz. Hüseyin anlamlarında türkülerde yer almıştır. Fikret ve Süleyman isimleri, türkülerini yakan kişilerin kendi adlarını son dizelerde belirtmesi sonucu, diğer isimler ise sevgilinin ya da kahraman bir kişinin adı olarak türkülerde görülmektedir.

Kadın isimlerinde en sık kullanılanlardan olan Ayşe, kimi türkülerde genizden, yöresel söyleyişi ile Anşa olarak yer almıştır. Kadın isimleri içinde dikkat çeken Despina ise, konulu türküler içinde sayılmaktadır. Niğde iline bağlı Sazlıca'da geçmiş yıllarda Rum vatandaşların yaşadığı bilinmektedir. Sazlıca olarak da türkülerde geçen bu bölgede, bir Türk genci ile Rum güzeli Despina'nın aşkı, iki türkü de dile gelmiştir. Bu durum, yörenin geçmiş yıllarda nüfusuna dahil olan farklı kökenli toplulukları göstermesi bakımından önemlidir. Tablo 14.te Niğde türkülerinde yer alan il, ilçe ve köy adları görülmektedir.

Tablo.14 Niğde Türkülerinde İl / İlçe / Köy Adları

(Frekans en az iki olanlar belirtilmiştir)

İl/ilçe	f	İl / ilçe	f
Niğde	6	Ulukışla	2
Sazlıca	4	Erzurum	2
Konya	3	Kars	2
Yemen	3		

Tablo 14.'te en az iki kez Niğde türkülerinde yer alan il ve ilçe adları görülmektedir. Buna göre Niğde, en fazla kullanılan şehir adıdır. Niğde'ye bağlı olan Sazlıca kimi türkülerde Sazlıca adıyla da görülmüş ve incelenen türküler içinde ikinci kullanım sıklığına sahip olmuştur. Konya türkülerini çalışmaya dâhil edilmediği halde, muhtemelen coğrafi yakınlığından dolayı üç kez yer

Turkish Studies

almıştır. Konya'nın sık kullanılma nedenlerinden birisi de, Selçuklu Devleti'nin başkentliğini yapmış olan Konya ile Selçuklu'nun önemli yerleşim yerlerinden olan Niğde'nin münasebetlerine kadar dayandırılabilir.

Niğde yöresinden Yemen'e askere giden kişilerle birlikte Yemen isminin kullanıldığı tespit edilmiştir. Niğde'ye bağlı Ulukışla'nın yanı sıra, Erzurum ve Kars illeri de iki türküde yer almıştır. Kars ili, Karşı birisinden söz edilirken kullanılmıştır.

Niğde türkülerinde birer kez isimleri anılan il, ilçe, köy ve mahalle adları ise şöyledir: Çiftehan, Şekerpınarı, Bedesten, Alay, Gölcük, Çiftlik, Ramat, Azat, Misli, Asmaz, Hasaköy, Tırhanlı, Orhanlı, Kilidere, Yozhöyük, Suvezli, Dündarlı, Tekir, Adana, İstanbul, Karaman, Maraş, Uşak, Harput, Sille, Kayseri. Birer kez kullanılan yerlerin genellikle Niğde'ye bağlı ilçe ve köy oldukları dikkat çekmektedir. İstanbul ise gurbete giden sevgiliye özlemi belirtirken kullanılmıştır. Türkiye'de yaşanan iç göç sonrası bu konunun pek çok türküde işlendiği görülmektedir. Niğde türkülerinde ise bu konu çok az olmakla birlikte birkaç türküde yer almıştır.

Tablo 15.'te Niğde türkülerinde en az iki kez adı geçmiş olan giyim eşyaları, takı ve çeşitli aksesuarlar yer almaktadır.

Tablo 15. Niğde Türkülerinde Giyim Eşyaları, Takı ve Çeşitli Aksesuarlar (Frekansları en az iki olanlar belirtilmiştir)

Giyim eşyaları, Takı ve Aksesuarlar	f	Giyim eşyaları, Takı ve Aksesuarlar	f
Mendil	4	Şalvar	3
Yüzük	4	Yazma	3
Bilezik	3	Gömlek (göynek)	2
Çorap	3	Kemer	2
Fes	3	Kürk	2

Tablo 15.'te görüldüğü üzere, giyim eşyası, takı ve aksesuar sınıflamasında, Niğde türkülerinde en fazla mendil ve yüzük kelimeleri kullanılmıştır. Bilezik, çorap, fes, şalvar ve yazma ise üçer kez yer almıştır. Çorap kelimesi, iki kez çorap örnek olarak geçmiştir. Yazmanın ise bir aidiyet sembolü olarak kullanılması dikkat çekmiştir. Türkülerin birinde “şehirliler yeşil yazma bürünür” ifadesi kullanılmış, bir diğer türküde ise “Kayserililer yeşil yazma bürünür” ifadesi yer almıştır. Buradan anlaşıldığına göre, yazma renkleri, şehirli olmak ya da başka bir şehirden olmak gibi durumları simgelemiştir. Gömlek kelimesi bir yerden yöresel söylenişi ile göynek olarak belirtilmiş, kemer ve kürk kelimeleri de ikişer kez kullanılmıştır.

Tabloda yer almayan ve Niğde türkülerinde birer kez kullanılan kıyafet, takı ve aksesuarlar ise şöyledir: Duvak, mest, iskarpin, düğme, kuşak, şal, küpe, cepken, tülbent, terlik, yaşmak (kadınların ferace ile birlikte kullandıkları gözleri açıkta bırakan yüz örtüsü (Genel Türkçe Sözlük)), heybe, don, çizme.

Niğde türkülerinde ayrıca beş kez içki içmeye yönelik kelimeler kullanılmıştır. Bunlar ya içki içmek eylemi olarak ya da rakı ve şarap içmek olarak kullanılmıştır. Üç kez ise sigara içmek, bir kez tütün içmek eylemleri türkülerde yer almıştır. Yakın bir il olan Konya ile karşılaştırıldığında cinsel kelimelerin çok daha az olduğu görülmektedir. Niğde yöresine ait 155 türküde üç kez “meme” kelimesi kullanılmıştır. Başka bir cinsel öğeye rastlanmamıştır.

Niğde yöresinde sıkça söylenen abaru / abaruh kelimesi ise iki türküde yer almıştır.

Sonuç

Turkish Studies

Niğde türkülerinin konularını, bu türkülerde yer alan başlıca motif, simge ve özel isimlerin neler olduğunun araştırıldığı bu çalışmada, konu ile ilgili durum saptamaları yapılmıştır. Niğde türkülerinin yarısının (%50,3) mani karakterinde olduğu tespit edilmiştir. Aşk, ayrılık, kahramanlık, acı, sitem, hapisane, çatışma, askerlik, eğlence, beddua, avcılık konulu türkülerin yanı sıra mizahi yönü ağır basan türküler de dikkat çekmiştir. İncelenen motiflerde Niğde yöresinde sık adı geçen kimi öğelerin türkülerde de çok kullanıldığı görülmüştür. Bunlar arasında bağ, bahçe, asma, kerpiç duvar, saz, bağlama, küçükbaş hayvan adları, çeşitli çiçek adları sayılabilir. Ancak Niğde türkülerinde daha çok yer alması beklenen elma gibi kimi adların az kullanıldığı görülmüştür. Çalışmada dini unsurlar içinde en çok Mevla ve Allah isimlerinin, yerleşim yerleri içinde Niğde ilinin, hayvan adlarında at, çiçek adlarında ise gülün sık kullanıldığı tespit edilmiştir. Niğde türkülerinde yer alan unsurlar, Türk gelenekleri ve Türk mitolojisi ile de paralellik göstermektedir.

KAYNAKÇA

- ATILGAN, H. (2002), Geçmişten Günümüze Niğde Halk Müziği, Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, Ankara.
- BAŞGÖZ, İ. (2008), Türkü, Pan Yayıncılık, İstanbul.
- BAYRAK, M. (1996), Öyküleriyle Halk Anlatı Türküleri, Baran Ofset, Ankara.
- Büyük Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts>, (Erişim tarihi: 02.01.20139)
- ÇORUHLU, Y. (2002), Türk Mitolojisinin Anahtarları, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- ERGUN, P. (2004), Türk Kültüründe Ağaç Kültü, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- GAZİMİHAL, M. R. (2006), Anadolu Türküler ve Musiki İstikbalimiz, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Genel Türkçe Sözlük, <http://www.tdkterim.gov.tr> (Erişim Mart 2012)
- GÖKÇE, E. (1982), Eğin Türküleri, Yaba Yayınları:6, Ankara.
- KAPLAN, A. (2005), Kültürel Müzikoloji, Önsöz Basım Yayıncılık, İstanbul.
- KESKİNER, C. (1995). Turkish Motifs, 4. Baskı, İstanbul, Temel Matbaacılık.
- ÖGEL, B. (1984), Türk Kültür Tarihine Giriş VI., Kültür ve Turizm Yayınları:244, Kültür Eserleri Dizisi:13, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- ÖZBEK, M. (1981), Folklor ve Türkülerimiz, Özener Matbaası, İstanbul.
- ÖZBEK, M. (1998), Türk Halk Müziği El Kitabı I - Terimler Sözlüğü, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları:171, Ankara.
- ÖZTÜRK, A.O. (1998), Türk Halk Türkülerinde Söz Kalıpları, Eğretilme ve Simgeler, Kültür Bakanlığı Halk Kültürleri Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Halk Edebiyatı Dizisi, Pertev Naili Borotav'a Armağan, Ankara
- PROPP, V. (2008), Masalın Biçimbilimi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi I-II (2009) TRT Yayınları, Ankara. (Çalışmada kullanılan türkülerin toplanmasında yararlanılan eserlerden)
- Türk Halk Müziğinden Seçmeler (2000) TRT Yayınları, Ankara. (Çalışmada kullanılan türkülerin toplanmasında yararlanılan eserlerden)

-
- VURAL Göher, F. (2010), Türkülerde Motifler, Türk Yurdu Dergisi, Cilt:30 (62) sayı: 269 (630), ss.173-180
- VURAL Göher, F. (2011), Türk Kültürünün Aynası: Türküler, Uluslararası Newwsa Dergisi, Cilt:6, Sayı:3, ss.397-411
- YÜCEL, Selami (2009), Tüm Türküler – En Geniş Türkü Sözleri Arşivi, Alter Yayıncılık, Ankara. (Çalışmada kullanılan türkülerin toplanmasında yararlanılan eserlerden)